

Vapramäe Looduskeskuse Riskianalüüs

SISSEJUHATUS

Vapramäe Loodusmaja hoone on rajatud 2012. aastal Euroopa Regionaalarengu Fondi toel. Toetust vahendas SA Keskkonnainvesteeringute Keskus (KIK). Vapramäe Loodusmaja kuulub Vapramäe-Vellavere – Vitipalu Sihtasutusele, mille eesmärgiks on Vapramäe, Vellavere ja Elva-Vitipalu maastikukaitsealade baasil kompleksse ja säästliku majandamisviisi kaudu avalikkusele suunatud puhkamis-, sportimis- ja õppimisvõimaluste loomine, arvestades iga kaitseala omapära ja võimalusi, eesmärgiga toetada Elva puhkepiirkonna terviklikku arengut.

Sihtasutuse ülesanded eesmärgi saavutamiseks:

- a) Keskkonnahariduse arendamine ja arendustegevuse koordineerimine Elva puhkepiirkonnas, keskkonnahariduslikke õppeprogrammide koostamine ja elluviimine, kultuuri-, aktiivse- ja perepuhkuse toodete väljatöötamine ja teenuste osutamine;
- b) Kaitsealade baasil komplekssete avalikkusele suunatud loodus- ja õppekeskuste rajamine;
- c) Avalikkusele suunatud keskkonna- ja tervise teemaliste ürituste korraldamine ja läbiviimine, uute temaatiliste tervist, loodust ja looduskasutust käsitlevate ürituste ja projektide planeerimine ja elluviimine;
- d) Elanike ja organisatsioonide keskkonnateadlikkuse parandamine;
- e) Looduskoolituste korraldamine;
- f) Loodus- ja ökoturismi võimaluste loomine;
- g) Keskkonnakaitse tegevuste koordineerimine piirkonnas, maastikukaitsealade arengusuundade ja loodust säästvate majandamisviiside väljatöötamine;
- h) Maastikukaitsealadel teadusuuringute ning piirkonnas turu- ja külastatavusuuringute organiseerimine;
- i) Piirkonna arengustrateegiate koostamine ja elluviimine;
- j) Piirkonna mittetulundusühingute, omavalitsuste ja ettevõtete nõustamine keskkonnahariduse, tervisedenduse, turismi- ja puhkemajanduse ning arendustegevuse, investeerimisvajaduste ja prioriteetide osas;
- k) Kaasa aitamine riskigruppide sulandumisse ühiskonda looduse kaudu.
- l) sihtotstarbeliste annetuste kogumine Elva puhkepiirkonna arendamiseks avalikes huvides.

Vapramäe looduskeskus koosneb kolmes piirkonnas – Vapramäe, Vellavere ja Vitipalu - paiknevast kuuest matkarajast, kolmest rattarajast, ühest veeteest ja kahest loodusmajast.

Vapramäe loodusmaja asub Tartumaal, Nõo vallas, Vissi külas, Jõhvi-Tartu-Valga maantee Vapramäe bussipeatuse vahetus läheduses. Loodusmaja juures on olemas parkla ja matkarada. Loodusmaja siseruumides saab uurida ekspositsiooni õppides loodust tundma läbi erinevate mängude, vaadata loodusraamatuid, õppevahendite abil tegeleda tõsisema uurimustööga.

Vellavere loodusmaja asub Vellavere külas Konguta vallas, selle juures on parkla. Loodusmaja juures on tervislike eluviiside matkarada koos puhkekohaga. Loodusmaja ruumides saab õppreprogramme läbi viia.

Vitipalus on matkaradade, puhkekohtade ja telkimiskohtade süsteem, üks matkaonn, kaks väliõppeklassi, „nõiamaja“ - metsamaja, mida kasutatakse mängimiseks ja nõiaprogrammi läbiviimiseks ning selle juurde kuuluv seiklusrada.

Rattarajad on Vellaveres ja Vitipalus. Elva jõe veetee ühendab kõiki kolme piirkonda.

Riskianalüüsi koostamisprotsess

Riskianalüüs on koostatud 2023. aastal oma meeskonnaga (juhatuse liikmed ja retkejuhid). Varasemalt olime riskianalüüsi käsitletud keskkonnajuhtimissüsteemi osana. Kuna keskuse kogukond koosneb nii retkejuhtidest kui ka matkaradade hooldajatest tekkis aja jooksul vajadus eraldi riskianalüüsi väljatöötamiseks.

Protsessis osalesid sihtasutuse töötajad, sh retkejuhid. Koostamist juhtis sihtasutuse juhatus. Kõigil lepingulistel töötajatel oli võimalus koostamisprotsessist osa võtta.

Valminud dokument esitati 15. septembril 2023 e-posti teel tutvumiseks ja ettepanekute tegemiseks sihtasutuse retkejuhtidele ning juhatuse liikmetele. Laekunud ettepanekud arutati läbi 21. oktoobri töökoosolekul.

Riskianalüüs koosneb järgmistest osadest:

1. Organisatsiooni riskianalüüs. Finatsriskid.
2. Vapramäe-Vellavere-Vitipalu Sihtasutuse retkejuhtide/õppeprogrammide läbiviijatega seotud riskianalüüs.
3. Vapramäe-Vellavere-Vitipalu Sihtasutuse õppeprogrammide läbiviimise keskkonna riskianalüüs

Meeskonnaga peeti olulistemaks järgmiste riskide ennetamine. Hindamine viidi läbi järgmiselt: Koostati nimekiri riskidest, iga meeskonna liige sai ära märkida tema jaoks kolm kõige olulisemat riski, millele enam tähelepanu pöörata.

- **Töötajate ja juhendajate koolitamine** – regulaarne esmaabi- ja ohutuskoolitus.
- **Osalejate eelnev teavitamine** – vajalik varustus, ohutusreeglid, terviseinfo.
- **Riskide ennetamine maastikul** – radade ja tegevusalade kontroll enne igat programmi, osalejate teavitamine. Matkaradade pidev hooldus.
- **Esmaabivahendite olemasolu** – igal juhendajal ja grupil peab olema ligipääs esmaabile. Igal juhendajal kaasas esmaabivahendid. Loodusmajas kohapeal esmaabivahendid kättesaadavad.
- Juhendajate ootamatu haigestumise vältimiseks **piisav varujuhendajate olemasolu**.
- **Selged juhised ja ohutusreeglid osalejatele**, osalejate teadlikkuse tõstmine, allkirjastatud vastutuslehed kõrgema riskiga tegevuste puhul.
- **Vältida looduses kohapeal keemiliste ainete kättesaadavus** õpilastele. Keemiliste ainete kappide lukustamine.
- **Tagada ratastooiga juurdepääs loodusesmajale.**
- **Hoida loodusesmaja ümbrus libedal ajal ohutu.**
- **Hoida korras loodusesmaja tuletõrje signalisatsioon ja varuväljapääsud avatud.**

I Organisatsiooni riskianalüüs. Organisatsiooni ja finantsriskid

Analüüsiti järgmisi riske:

1.1. Rahastuse ja toetuste vähenemine

- **Risk:** Kui toetused vähenevad või projektid ei saa rahastust, võib tegevus kannatada.
- **Lahendus:** Mitmekesised rahastusallikad (projektitaotlused, koostööpartnerid, annetused, teenuste pakkumine).

1.2. Vandalism ja vara kahjustamine

- **Risk:** Infotahvlite lõhkumine, rajatiste rikkumine.
- **Lahendus:** Järelevalve suurendamine, vajadusel valvekaamerate paigaldamine, vandalismi teavitamise süsteem.

1.3. Personalipuudus ja vabatahtlike vähesus

- **Risk:** Kui ei ole piisavalt töötajaid ja vabatahtlikke, võib sihtasutuse tegevus olla häiritud.
- **Lahendus:** Aktiivne värbamine, koostöö kohalike kogukondade ja koolidega, vabatahtlike motiveerimine.

1.4. Keskkonnaregulatsioonide rikkumine

- **Risk:** Kui sihtasutus ei järgi keskkonnanõudeid, võib see kaasa tuua trahve või piiranguid.
- **Lahendus:** Regulatsioonide jälgimine, koostöö Keskkonnaameti ja kohalike omavalitsustega.

1.5. Andmekaitse ja külastajate isikuandmete lekkimine

- **Risk:** Kui külastajate registreerimisandmeid ei kaitsta korralikult, võib see kaasa tuua õiguslikke probleeme.
- **Lahendus:** Andmekaitse reeglite järgimine, isikuandmete kaitsmine ja turvaline hoiustamine.

1.6. Õiguslik vastutus ja kindlustus

- **Risk:** Kui osaleja saab vigastada, võib sihtasutus sattuda õiguslikult vastutavaks.
- **Lahendus:** Osalejatele enne programmi algust ohutusreeglite tutvustamine, vastutuslehtede allkirjastamine vanemate poolt laste puhul, tegevuste kindlustus.

Järeldus

Riskide maandamiseks tuleb **korrapäraselt läbi viia ohutuskontrolle, hoida külastajaid teadlikena ja arendada sihtasutuse rahastust ning partnerlussuhteid**. Regulaarne riskianalüüsi uuendamine ja töötajate koolitamine tagab sihtasutuse jätkusuutlikkuse ja külastajate turvalisuse.

II Vapramäe-Vellavere-Vitipalu Sihtasutuse juhendajatega seotud riskianalüüs

2.1. Stress ja vaimne koormus

- **Risk:** Suur vastutus, mitme grupi järjestikune juhendamine ja ootamatud olukorrad võivad põhjustada stressi.
- **Lahendus:** Paindlik tööjaotus, vaimsest heaolust rääkimine, juhendajate toetamine ja vajadusel täiendav puhkus.

2.2. Konfliktid osalejate või kolleegidega

- **Risk:** Juhendaja võib sattuda konflikti osalejate või kolleegidega, mis võib mõjutada töö kvaliteeti.
- **Lahendus:** Selged reeglid ja suhtlemisjuhised, konfliktide ennetamine, vajadusel meeskonnasisesed arutelud ja tugi.

2.3. Vastutus osalejate turvalisuse eest

- **Risk:** Juhendaja võib sattuda olukorda, kus osaleja saab vigastada ja teda süüdistatakse hooletuses.
- **Lahendus:** Selged juhised ja ohutusreeglid osalejatele, osalejate teadlikkuse tõstmine, allkirjastatud vastutuslehed kõrgema riskiga tegevuste puhul.

2.4. Ebapiisav väljaõpe või teadmised erakorraliste olukordade lahendamiseks

- **Risk:** Juhendajal võib puududa piisav kogemus või oskused keeruliste olukordade lahendamiseks (nt esmaabi, evakueerimine).
- **Lahendus:** Regulaarne koolitus, riskianalüüsi uuendamine ja läbivaatamine.

2.5. Väsimus ja füüsiline ülekoormus

- **Risk:** Pikkade matkade või intensiivsete programmide tõttu võib juhendaja väsida, mis vähendab tema reageerimisvõimet ja tähelepanelikkust.
- **Lahendus:** Piisavad puhkepausid, töökoormuse jaotamine meeskonnas, juhendajate vahetamine pikemate programmide ajal.

2.6. Juhendaja haigestumine või ootamatu terviserike töö ajal

- **Risk:** Kui juhendaja tunneb end halvasti või saab terviserikke (nt südameprobleem, minestamine), võib see mõjutada grupi turvalisust.
- **Lahendus:** Juhendajate terviseseisundi jälgimine, asendusjuhendaja olemasolu, juhendajate esmaabikoolitus.

2.7. Õnnetusjuhtumid ja vigastused juhendaja töö käigus

- **Risk:** Juhendaja võib libastuda, kukkuda või vigastada end töövahenditega (nt noad, saed).
- **Lahendus:** Ohutusreeglite järgimine, töövahendite korrektne kasutamine, esmaabivahendite olemasolu igas grupis.

Riskide ennetamise ja maandamise meetmed

- Regulaarne tervisekontroll ja juhendajate heaolu toetamine.
- Juhendajate koolitamine esmaabi, ohutuse ja psühholoogilise toimetuleku teemadel.
- Selged protseduurid hädaolukordade ja ootamatute juhtumite lahendamiseks.
- Töökoormuse tasakaalustamine ja puhkepauside tagamine.
- Tugev meeskonnatöö ja juhtkonna toetus juhendajatele.

III Vapramäe-Vellavere-Vitipalu Sihtasutuse õppeprogrammide läbiviimise keskkonna riskianalüüs

3.1. Füüsilised ja keskkonnaohud

3.1.1. Looduslikud ohud (puud, pinnas, ilmastik)

- **Risk:** Kukkuvad puud või oksad võivad ohustada osalejaid.
- **Lahendus:** Regulaarne radade ja ala hooldus, ohtlike puude eemaldamine, halva ilmaga tegevuste kohandamine.
- **Risk:** Ebatasane maastik võib põhjustada komistamisi ja kukkumisi.
- **Lahendus:** Osalejate teadlikkuse tõstmine, soovitus kanda sobivaid jalatseid, libeduse korral alternatiivsete radade kasutamine.
- **Risk:** Ilm (äike, tugev vihm, kuumus) võib põhjustada alajahtumist, ülekuumenemist või libisemisi.
- **Lahendus:** Ilmaprognoosi jälgimine, vajadusel tegevuste kohandamine, soovituslik riietus ja varustus.

3.1.2. Tuleoht

- **Risk:** Tule tegemine kontrollimatutes kohtades võib põhjustada metsatulekahju.
- **Lahendus:** Ainult lubatud lõkkekohtades lõkke tegemine, osalejatele tuleohutuse juhendamine, vajadusel tulekeeld.

3.1.3. Puugid ja putukad

- **Risk:** Puugihammustused ja võimalikud nakkused (borrelioos, entsefaliit), mesilaste ja herilaste nõelamised.
- **Lahendus:** Osalejatele soovitus kasutada puugitõrjet, kanda pikki riideid, infotahvlid ja teavitamine putukaohutusest.

3.2. Osalejate terviseriskid

3.2.1. Terviseprobleemid ja allergiad

- **Risk:** Osalejatel võib olla allergiaid (nt putukahammustused, taimed, toit).
- **Lahendus:** Enne programmi algust küsida terviseinfo ja erivajaduste kohta, juhendajatel kaasas esmaabikomplekt.
- **Risk:** Füüsiline koormus (pikemad matkad) võib põhjustada väsimust või terviserikkeid.
- **Lahendus:** Piisavad puhkepausid, matkade kohandamine vastavalt osalejate vanusele ja võimekusele, vee ja suupistete kaasavõtmise soovitus.

3.2.2. Õnnetused ja vigastused

- **Risk:** Kukkujad või vigastatud osalejad võivad vajada kiiret esmaabi.
- **Lahendus:** Juhendajatel peab olema esmaabiväljaõpe, igal grupil kaasas esmaabikomplekt.

3. 3. Õppeprogrammide tegevusohud

3.3.1. Teravate tööriistade ja materjalide kasutamine

- **Risk:** Noa, sae, haamri või muude tööriistade kasutamisel võib tekkida vigastusi.
- **Lahendus:** Selged juhised ja ohutusreeglid enne kasutamist, juhendajate järelevalve, vanusekohased tööriistad.

3.3.2. Veega seotud tegevused

- **Risk:** Kui õppeprogramm toimub veekogu lähedal, võib esineda uppumisoht või libisemised.
- **Lahendus:** Veega seotud tegevused toimuvad ainult juhendaja juuresolekul, vajadusel päästevestide kasutamine.

3.3.3. Laste ja noorte käitumine grupis

- **Risk:** Lapsed võivad grupist eralduda, joosta keelatud alale või sattuda ohtu.
- **Lahendus:** Gruppide suuruse piiramine, täiskasvanud saatjad, selged reeglid enne tegevuse algust, vilede või raadiosaatjate kasutamine hädaolukorras.
- **Risk:** Laste vahel võib tekkida konflikt või kiusamine.
- **Lahendus:** Juhendaja tähelepanelikkus, turvalise ja toetava keskkonna loomine, vajadusel sekkumine.

3.4. Keskkonna- ja loodusohud

3. 4.1. Tormid ja loodusõnnetused

- **Risk:** Tugevad tuuled võivad murda puid, mis võivad kukkuda teedele, rajatistele või küllastajatele.
- **Lahendus:** Regulaarne metsakoristus ja radade hooldus, ohuolukordade kaardistamine.

3.4.2. Metsatulekahju

- **Risk:** Kuival perioodil võib hooletu tulekasutamine (nt lõkked, grillimine) põhjustada tulekahju.
- **Lahendus:** Selged juhised tuletegemiseks, infotahvlid, koostöö päästeametiga, vajadusel tulekeeld.

3.4.3. Looduse erosioon ja radade kahjustused

- **Risk:** Liigne küllastajate arv või halvad ilmastikutingimused võivad kahjustada matkaradu ja loodusobjekte.
- **Lahendus:** Regulaarsed hooldustööd, külastuskoormuse hajutamine, küllastajatele loodussäästliku käitumise õpetamine.

3.5. Küllastajate ohutus

3.5.1. Õnnetused matkarajal

- **Risk:** Libedus, ebatasane maapind või ootamatud looduslikud takistused võivad põhjustada kukkumisi.
- **Lahendus:** Ohutushoiatused rajakaartidel, regulaarne rajahooldus, libedusevastased lahendused talvel.

3.5.2. Veesõidukite ja ujumisega seotud riskid

- **Risk:** Ujumiskohad ja paadisõidud võivad olla seotud uppumisohtudega.
- **Lahendus:** Ohutustähised, päästevahendite kättesaadavus, infotahvlid

Riskide ennetamise ja maandamise meetmed

- **Töötajate ja juhendajate koolitamine** – regulaarne esmaabi- ja ohutuskoolitus.
- **Osalejate eelnev teavitamine** – vajalik varustus, ohutusreeglid, terviseinfo.
- **Riskide ennetamine maastikul** – radade ja tegevusalade kontroll enne igat programmi.
- **Esmaabivahendite olemasolu** – igal juhendajal ja grupil peab olema ligipääs esmaabile. Loodusmajas vajalikud esmaabivahendid.
- **Hädaolukordade lahendamise plaan** – juhendajatel peab olema selge tegevusplaan õnnetusjuhtumite korral.
- **Vältida loodusmajas keemiliste ainete kättesaadavus õpilastele.** Lukustada keemiliste ainete kapid.
- **Tagada ratastoori juurdepääs loodusmajale.** Hoida loodusmaja ümbrus libedal ajal ohutu.